

Väitekirj põimkeelsest internetisuhtlusest

Alessandra Dezi. Функции иноязычных вкраплений в интернет-дискурсе русскоязычных жителей Италии и Эстонии: сопоставительный аспект. (Dissertationes philologiae slavicae Universitatis Tartuensis 53.) Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2025. 289 lk.

Alessandra Dezi doktoritöö „Itaalia ja Eesti venekeelse diaspora internetisuhtluse võõrkeelsete keelendite funktsioonid: võrdlev analüüs” on üks neist uurimustest, mis ühendavad keeleteaduse traditsioonilise põhjalikkuse, kultuuriuurimusliku tundlikkuse ja digiajastu sotsiolingvistilise innovatiivsuse. Töö on valminud Tartu Ülikooli humanitaarteaduste ja kunstide valdkonna maailma keelte ja kultuuride instituudi slavistika osakonnas ning selle teoreetiline ja metodoloogiline raamistik asetab selle kahtlemata rahvusvahelise sotsiolingvistika ja diskursuseuurimise esiritta.

Dezi käsitleb venekeelsete elanike internetisuhtluse keelekasutust kahes täiesti erinevas kultuurilises ja poliitilises kontekstis: Eestis ja Itaalias. Tema keskne uurimisküsimus on, milliseid funktsioone täidavad vene keele sisse põimitud itaalia ja eesti keelendid ning kuidas need aitavad kõnelejalatel väljendada oma identiteeti, kultuurilist kuuluvust ja suhtumist ümbritsevasse sotsiolingvistilisse keskkonda. Töö lähtekoht on lihtne, kuid teaduslikult viljakas: mitmekeelsus ei ole kõrvalekalle keelenormist, vaid loov suhtlusstrateegia, mille kaudu inimesed mõtestavad oma kohta muutuvmas maailmas.

Doktoritöö tugevus ilmneb juba selle metoodilises ülesehituses. Autor ühendab klassikalise funktsionaalse ja pragmaatilise keeleanalüüsi tänapäevaste internetietnograafia võtetega, rakendades nii kvantitatiivseid kui ka kvalitatiivseid meetodeid. Uurimisainesena kasutab ta tuhandeid postitusi, kommentaare ja arutelusid venekeelsetest foorumitest ja sotsiaalmeediast aastatest 2015–2022. Selline materjal võimaldab jälgida, kuidas digikeskkonnas kujunevad välja uued keelised ja kultuurilised mustrid, mis sageli

jäävad väljapoole „päriselu” keelevaatluse haardeulatust.

Dezi rõhutab, et internetidiskursus ei ole pelgalt kirjalik tekst elektroonilises vormis. See on omaette kommunikatiivne ökosüsteem, kus keelelised, visuaalsed ja tehnilised märgid loovad koos tähenduse. Just seetõttu ei piisa sõnade ja väljendite struktuuri vaatlemisest: tuleb mõista, millised sotsiaalsed ja identiteedilised tähendused nendega kaasnevad. Autori lähenemine on siin harukordselt nüansirikas. Ta ei käsitle võõrkeelseid keelendeid üksnes lingvistiliste nähtustena, vaid kultuuriliste praktikate osana – märkidenä, mis aitavad rääkijal või kirjutajal end positsioneerida, luua sotsiaalseid suhteid ja väljendada kahe (või enama) keele ja kultuuri vahel elamise kogemust.

Töö keskne mõiste *võõrkeelne keelend* omandab Dezi tõlgenduses uue, dünaamilise tähenduse. Traditsiooniliselt on selliseid nähtusi vaadeldud kas laenamise või koodivahetuse kontekstis, kus üks keel „tungib” teise sisse. Dezi käsitluses on võõrkeelne keelend pigem loov ja funktsionaalne valik, mille abil keelekasutaja annab märku oma identiteedist ja kultuurilisest positsioonist. Ta osutab, et niisugused keelendid ei ole „võõrad” sõna kitsas mõttes, vaid on pigem diskursiivsed tööriistad, mille kaudu kõneleja suhestub oma ümbrusega. Selline lähenemine asendab töö põimkeelsuse uurimistraditsiooni raamidesse, kus keelt nähakse pideva liikumise ja segunemise protsessina.

Võrdlev lähenemine – Itaalia ja Eesti venekeelsete kogukondade analüüs – on töö üks originaalsemaid tahke. Autor näitab, kuidas keelelised praktikad peegeldavad sotsiaalset ja ajaloolist konteksti. Eestis on venekeelne elanikkond ajalooliselt väljakujunenud rühm, kelle keelekasutus kannab endas nii nõukogudejärgset pärandit kui ka kohanemist tänapäevase Eesti ühiskonnaga. Itaalias, vastupidi, on

vene keel pigem uusrände tulemus, mis toob kokku eri põlvkonnast ja eri taustaga inimesed. Neis tingimustes toimib mitmekeelsus hoopis teistsugusel moel – see on mänguline, ekspressiivne, sageli identiteeti kinnitav ja samas distantse loov. Selline võrdlus võimaldab uurijal joonistada välja kaks eri tüüpi keelelist hübriidsust: stabiilne ja institutsionaliseerunud Eesti mudel ning voolavam ja improvisatsioonilisem Itaalia mudel.

Dezi analüüs toob esile neli peamist funktsiooni, mille kaudu võõrkeelsed keelendid toimivad: identifitseeriv-viiteline, hinnanguline, metakeeleline ja kronotoopiline. Viimane on eriti huvitav ja uuenduslik: võõrkeelsed väljendid aitavad venekeelsetel internetikasutajatel tähistada oma kohta ajas ja ruumis, markeerida „siin” ja „seal” olemise kogemust. Nii muutuvad keelelised üksused omamoodi kultuurilise mälu kandjateks, mille kaudu luuakse kollektiivne geograafia ja jagatud ajalugu.

Töö teoreetiline osa on üles ehitatud selgelt ja tasakaalustatult. Autor ühendab lääne sotsiolingvistika ja põimkeelsuse mõttetraditsioonid vene ja eesti keeleuurimise funktsionalistliku suunaga. Selles on tunda Tartu keeleuurimistraditsiooni mõju, millele on iseloomulik interdistsiplinaarne ja pragmaatiline vaade keelele kui suhtlussüsteemile. Dezi oskab neid traditsioone siduda nii, et need ei moodusta mehaanilist kollaaži, vaid teravikliku analüütilise raamistikku, mis toetab nii teooriat kui ka empiirilist analüüsi.

Töö panus on seetõttu kahetasandiline. Ühelt poolt pakub see uue käsitluse vene keele kasutusest diasporaas, teiselt poolt panustab kaasaegsesse teooria-debatti keelte piiride ja identiteedi konstruktsiooni üle. Eriti oluline on rõhuasetus keeleliste valikute sotsiaalsele ja kultuurilisele motivatsioonile – idee, et keelekasutus on alati seotud eneserepresentatsiooniga

ja kultuurilise eneseteadvuse kujundamisega.

Empiiriline osa kinnitab autori teoreetilisi järeldusi veenvalt. Näidete analüüs on detailne ja täpne: iga keelelist episoodi on vaadeldud kontekstis ning see on lahti seletatud pragmaatilises plaanis. Dezi ei rahuldu üksnes kirjeldamisega, vaid otsib tähendusi: miks ja milleks on konkreetne keelevelik tehtud, millise suhtlusliku efekti see saavutab ja kuidas see suhestub laiemate kultuuriliste protsessidega. Ta näitab, et Itaalia materjalis kasutatakse itaaliakeelseid sõnu sageli huumori ja iroonia vahendina (näiteks *Amici russi*, *вопрос на языке* 'vene sõbrad, keeruline küsimus', kusjuures vene *на языке* on moonutatud kujul, õige on *на языке*), väljendamiseks ühtaegu nii kuuluvust kohalikku kultuuri kui ka mängulist distantseerumist sellest (lk 98). Eesti materjalis aga täidavad eesti-keelsed sõnad pigem keelelise integratsiooni funktsiooni, viidates kõneleja pädevusele ja valmisolekule osaleda ühiskondlikus diskursuses. Üks markantne näide on *В сельве мегэ хинд была* – 275, *вана хинд* – 390 *еек*. 'Selveris oli megahind – 275, vana hind – 390 EEK'. Põimkeelsust hõlbustab siin nii poenimi, mis on laialt levinud ka Eesti kohalikus vene keeles, kui ka soov täpselt tsiteerida hinnainfot (vt lisaks lk 100–101).

Selles peitubki töö laiema tähendus: keeleline hübriidsus ei ole pelgalt segunemine, vaid teadlik ja sotsiaalselt tähenduslik tegevus. See on viis, kuidas diasporaaliikmed kujundavad oma identiteeti, ületavad kultuuridevahelisi piire ja loovad uusi kogukondlikke sidemeid. Nii osutub keel sotsiokultuuriliseks instrumendiks, mis aitab määratleda, kes me oleme ja kuhu me kuulume.

Kriitilise tähelepanekuna võib öelda, et kuigi töö põhjalikkus ja metoodiline mitmekesisus on eeskujulikud, oleks ehk huvitav näha rohkem arutelu interneti-

diskursuse ja ühenduseta (ingl *offline*) praktikate seoste üle. Kuidas kanduvad need digitaalsed keelekasutuse mustrid üle igapäevasesse suhtlusse, haridusse või meediasse? Ka soolise ja põlvkondliku erinevuse käsitus võiks olla edaspidi laien-datav, kuna mitmekeelsus ja identiteet on sageli tugevalt seotud just nende sotsiaalsete kategooriatega. Ent need märkused ei vähenda töö väärtust – vastupidi, need osutavad, kui viljakas on autori loodud teoreetiline raamistik edasisteks uuringuteks.

Dezi töö praktiline tähendus on märkimisväärne. See aitab paremini mõista venekeelsete kogukondade keelekasutuse loogikat ja dünaamikat nii Eestis kui ka teistes Euroopa riikides, kus vene keel on diasporaakeel. Uurimus pakub mõtteainet ka keelepoliitikutele ja pedagoogidele: see näitab, et keeleline mitmekesisus ei ole probleem, vaid ressurss, mille kaudu saab edendada kultuurilist dialoogi ja vastastikust mõistmist. Samuti on töö rakendatav vene keele kui pärandkeele ja võõrkeele õpetuses, kus põimkeelse vaate omaksvõtt võiks muuta õppimise kaasavaks ja elulähedasemaks.

Kõige laiemas plaanis käsitleb Dezi doktoritöö küsimust, mida tähendab tänapäeval kuuluda keelekogukonda. Interneti ja migratsiooni ajastul ei määratle keelekogukonda enam ühine territoorium ega isegi ühine keel, vaid jagatud kommunikatiivne praktika. Just seda praktikat Dezi uurib – ja teeb seda teaduslikult veenvalt, stiililiselt küpsel ja intellektuaalselt haaraval moel.

Lisaks teaduslikule väärtusele on Dezi uurimusel oluline tähendus ka keeleõpetajate ja -õppijate jaoks. Töö näitab, et mitmekeelsus ei ole kommunikatiivne takistus, vaid loomulik suhtlusstrateegia, mis peegeldab identiteeti ja kultuurilist kuuluvust. Keeleõpetaja võiks siit õppida, kuidas tunnustada ja toetada õppijate

põimkeelset keelekasutust, mitte seda korigeerida või piirata. Dezi analüüs osutab, et keeleõppes võiks rohkem väärtustada õppijate tegelikke kommunikatiivseid praktikaid – nende võimet liikuda paindlikult eri keelte ja kultuuride vahel. Selline lähenemine aitab kujundada kaasavamalt ja realistlikumat keeleõppekeskkonda, mis toetab õppijate enesekindlust ja identiteedi arengut.

Kokkuvõttes on Alessandra Dezi doktoritöö näide sellest, kuidas keeleteadus võib ühendada klassikalise täpsuse ja humanitaarse mõtlemise avatuse. See on töö, mis avardab arusaama keele ja kultuuri vahekorra ning toob esile, kui loomulik

osa mitmekeelsus meie argikommunikatsioonist tegelikult on. See on ka panus Eesti teadusruumi rahvusvahelistumisse ja keeleuurimise interdistsiplinaarsusse.

Teadlasena, kelle uurimisvaldkond hõlmab samuti mitmekeelsuse, identiteedi ja diasporaadiskursuse küsimusi, näen selles doktoritöös olulist sammu edasi põimkeelsuse ja digikommunikatsiooni sotsiolingvistikas käsitluses. See uurimus kindlatab, et tänapäevane keeleuurimine peab liikuma üle traditsiooniliste piiride – nii teoreetilises kui ka geograafilises mõttes.

ANASTASSIA ZABRODSKAJA